

MATE KAPOVIĆ
Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za lingvistiku
Ivana Lučića 3, HR-10 000 Zagreb
mkapovic@ffzg.hr

USTROJSTVO RJEČNIČKOGA ČLANKA U DIJALEKTNIM RJEČNICIMA S OBZIROM NA NAGLASAK

U članku je riječ o tome kako bi trebao izgledati rječnički članak u dijalektnim rječnicima koji bi nam davao dovoljno potrebnih informacija o naglasku određene riječi. Navode se primjeri loše koncepcije bilježenja naglasaka u nekoliko čakavskih dijalektnih rječnika, a autor se ukratko osvrće i na opći model opisa naglasnoga sustava u čakavskom (odnosno u hrvatskoj dijalektologiji). Na kraju se navodi koji bi se sve oblici minimalno morali nalaziti u rječničkom članku kako bi nam davali više-manje potpunu informaciju o naglasku određene riječi.

U Hrvatskoj se, kao i u drugim zemljama, objavljuju dijalektni rječnici. Oni su nam važan izvor podataka o našim govorima i dijalektima, uz razne dijalekatne monografije, gramatike, jezične opise itd. S obzirom na autorstvo, dijalekatne rječnike možemo podijeliti na one koje pišu stručnjaci – jezikoslovci, i na one koje pišu nestručnjaci – amateri, odnosno zainteresirani laici. Primjer je takva, amaterskoga rječnika, npr. Matković 2004. Dijalekatne rječnike koje pišu stručnjaci možemo pak podijeliti na one čiji su autori izvorni govornici dotičnoga govora (npr. Jurišić 1973) i na one čiji autori nisu izvorni govornici dotičnoga govora (npr. Houtzagers 1985). Dijalekatni bi nam rječnici trebali davati obavijesti o određenom govoru na više razina (o nekima više, o nekima manje) – fonološkoj, morfološkoj, leksičkoj, semantičkoj, sintaktičkoj itd. Tako jedna riječ u dijalekatnom rječniku, kao uostalom u kojem god rječniku, treba imati zabilježen naglasak, kod imenicâ rod, važne morfološke oblike (pogotovu ako se ne mogu predvidjeti), što točniju definiciju i po mogućnosti primjer uporabe dotične riječi u rečenici. Što će od svega ovoga biti zastupljeno u pojedinom rječniku i kako će biti zastupljeno, ovisi dakako o autoru. U Hrvatskoj su, nažalost, razmjerno dobro zastupljeni tzv. “razlikovni rječnici”,

u kojima se bilježi samo ònō što je nekako različito od standarda – obično se to odnosi na riječi koje su ili posve drugačije nego u standardu ili imaju drugačiji fonološki oblik, različito značenje i sl. U takvim rječnicima onda npr. nema riječi poput *voda*, *glava*, *vidjeti* i sl. (npr. u Mohorovičić – Maričin 2001). Autorima se takvih dijalektoloških rječnika, uglavnom amaterima, čini da takve riječi, tobože “iste” kao u standardu, nisu toliko bitne kao neke potpuno različite. To je dakako potpuno kriv stav. Mnogim su jezikoslovcima, koji se takvim dijalektalnim rječnicima služe (primjerice stručnjacima koji se bave povijesnim jezikoslovljem), često upravo takve “obične” riječi puno bitnije od kojekakvih posuđenica iz talijanskoga s početka 20. st. i slično. Šteta je što većina autorâ – amaterâ, a katkada i stručnjakâ, to ne shvaća¹.

No ònō je što je posebnost hrvatskoga (uz neke druge jezike, kao što su primjerice slovenski ili litavski) to što većina hrvatskih govora ima prilično složene naglasne sustave². Stoga je dakle u rječniku određenoga govora potrebno zabilježiti i naglaske na svim riječima. I tako dakle dolazimo do naše teme. Naime, naglaske nije dovoljno zabilježiti samo u osnovnom obliku riječi, tj. u N. jd. imenice, u infinitivu glagola ili u N. jd. m. r. u pridjeva. Naglasak se pojedine riječi može u paradigmi, tj. u različitim oblicima dotične riječi, mijenjati te se često po naglasku osnovne riječi ne može zaključiti kakav je naglasak u drugim oblicima dotične riječi. Tako primjerice, naidemo li na riječ *stīnā* u kakvom čakavskom rječniku, i recimo uz nju G. jd. *stīnē*, ne možemo samo po tim dvama oblicima znati je li akuzativ *stīnu* ili *stīnū*. Isto tako, naidemo li na zapisan samo infinitiv *govorīt*, ne možemo znati je li prezent dotičnoga glagola *govòrīn* ili *govorīn* i sl. Nažalost, u našim se dijalektalnim rječnicima ipak često može naići na takva nepotpuna naglasna bilježenja. U ovom ćemo članku pokazati neke nasumično odabrane primjere gdje riječi u (čakavskim) dijalektalnim rječnicima nisu dobro naglasno određene, da bismo zatim pokazali koje bi osnovne naglasne podatke trebao sadržavati svaki dijalektalni rječnik.

Kao prvi ćemo primjer uzeti Moguš 2002. Ondje je u predgovoru istaknuto da se je nastojalo dobiti potvrdu za barem dva oblika, ako se po čem razlikuju. To u nekim slučajevima dosta dobro funkcionira, tako se za imenice muš-

¹ Sa sličnim se shvaćanjima sasvim sigurno susreo i svak tko se bavio terenskim istraživanjima. Primjerice, ja sam jednom imao grdnih problema u uvjeravanju jednoga svoga ispitanika u Dalmatinskoj zagori (Vrgorska krajina) da mi je puno zanimljivije to što oni kažu *plēme*, *plēmēna* s kratkim uzlaznim naglaskom u nominativu, nego što određenu vrstu stoličice zovu *štòkr̂la*.

² Iznimkom bi tu bili možda samo kajkavski podravski govori s vezanim naglaskom (koji unatoč tomu imaju razlikovnu duljinu) ili recimo suvremeni gradski govori Zagreba ili Rijeke koji imaju jednonaglasni dinamički sustav bez opreke po duljini i u velikom broju slučajeva predvidljivo mjesto naglasaka (usp. Kapović 2004).

koga roda bilježi N. i G. jd., primjerice *měd*, *měda*, za pridjeve sva tri roda (npr. *ljūt*, *ljūtà*, *ljūto*) i neodređeni i određeni oblik, a za glagole infinitiv i prezent. No nezgodno je što je automatizmom odlučeno da će se za sve imenice pisati G. jd. kao drugi oblik. I dok je to zadovoljavajuće za imenice *o*-osnovâ³ tipa *měd*, *měda*, ili za *i*-osnove poput *kòst*, *kòsti*, za imenice *a*-osnova poput *ženě*, *ženě* to uopće nije prihvatljivo. Naime, zapišemo li osnovnu riječ kao *glāvà*, *glavě* i *hrānà*, *hraně*, mi ne možemo nikako sàmo prema tim dvama oblicima znati da je (u Senju) A. jd. prve riječi *glāvu*, a druge *hrānù* (Moguš 1966). To se po N. jd. *glāvà* i *hrānà* nikako ne može vidjeti, a pisanje je genitivnoga oblika što se naglasak riječi tiče posve zalihosno. Naime, već je prema nominativima *glāvà* i *hrānà* posve jasno da će genitivi tih riječi biti *glavě* i *hraně*. Zbog takva nesretna automatizma u odabiru koji će oblik uz N. jd. pisati u natuknici, ne možemo primjerice znati hoće li A. jd. od riječi *maglā*, *maglě* u Senju biti *māglu* ili *maglù*. Isto vrijedi i za primjere kao što su *ofcà*, *ofcě*; *zorà*, *zorě*; *lozà*, *lozě*; *trāvà*, *travě* itd. Iznimno je naveden A. jd. kod riječi *metlā*, *metlě*, *mètlu* iako bi zapravo ispravan postupak bio da je u svim ovim imenicama, umjesto predvidljiva genitiva, navođen razlikovan akuzativ. Katkada ovaj propust nadomješta akcentuiranost rečenicâ-primjerâ, pa tako doznajemo da su akuzativni likovi riječi *glāvà* i *vodà* upravo *glāvu* i *vòdu* zato što te primjere u akuzativu slučajno možemo naći u dotičnim rečenicama-primjerima. No kod ostalih si navedenih primjera ne možemo tako pomoći, a i nema smisla ovisjeti o tome je li koja riječ slučajno zabilježena baš u tom i tom padežu u primjeru. Od prigovorâ ne spašava ni činjenica da je u gotovo svim čakavskim govorima A. jd. od *glāvà* ili *vodà* *glāvu* i *vòdu*, a ne **glāvù* i **vodù*. Iako možemo pretpostaviti da će A. jd. tih riječi biti takav, čak i ako to nije eksplicitno navedeno, isto tako znamo da je velika vjerojatnost da će i N. jd. biti *glāvà* i *vodà*, a ne kako drugačije, pa se isto tako može reći da se ni u N. jd. ne treba zabilježiti naglasak (to je dakako posve krivo stajalište). Također, propust ne umanjuje ni to što je u Moguš 1966 (: 70–71) navedeno da je A. jd. od *lozà* – *lòzu*. Ostalih primjera ondje nema, a da ih i ima, to svejedno ne bi bilo opravdanje za takav loš odabir koji će se padež u *a*-osnovama uz N. jd. bilježiti.

Kao drugi primjer možemo uzeti Mohorovičić–Maričin 2001. I u tom je rječniku akcentuacija nesustavno provedena. Tako primjerice imamo zabilježena sva tri roda u *drâg*, *drâgà*, *drâgo* ili zabilježen i prezent uz infinitiv, kao npr. *oblētà*, *oblēcen*, *oblētè*, *oblētìn*, zabilježen je i G. jd. u primjeru *pòd*, *podà* (ali ga nema u *pòp* i *krùh*) i sl. S druge strane, nema zabilježenih akuzativa od riječi *gījstà*, *gorà*, *rùkà* itd., niti je zabilježen prezent glagola *hodīt*, *ložit* itd.

³ U ovom članku upotrebljavamo dijakronijske nazive za hrvatske sklonidbene tipove. Tako sklonidbu *međ*, *meda* zovemo *o*-osnovama, sklonidbu *žena*, *žene* *a*-osnovama, a sklonidbu *noć*, *noći* *i*-osnovama (u kroatističkoj bi literaturi to bile *a*-, *e*- i *i*-osnove).

Kao treći ćemo primjer uzeti Radulić 2002. Ondje je također u *a*-osnovama nesretno izabran G. jd. kao drugi padež koji će se bilježiti pa tako ne znamo koji akuzativi stoje prema *maglã (-iê)*, *slãnã (-iê)*. Katkada slučajno doznajemo iz primjerã kojemu naglasnomu tipu pripada riječ – tako uz *gorã, -iê* nije zabilježen akuzativ⁴, ali srećom je u primjerima zabilježeno *u gorù*. Uz infinitive glagola nije naveden prezent, pa tako saznajemo da prezent od *hrãniti* i *fãliti* glasi *hrãnin* i *fãli* samo zato što se prezent slučajno javlja u primjerima koji su nasreću akcentuirani. No kada prezenta u primjeru nema, ne znamo ni kakav je prezent – npr. kod *hoditi*, *piti*, *goditi* itd. Dodatna je neznaga kod ovoga rječnika što tu namjerno nisu popisane neke “obične” riječi tipa *govoriti* i sl.

U rječniku *Libar viškiga jazika A. Rokija-Fortunata*, akcentuacija također nije sustavno provedena, što ne čudi s obzirom da je tu riječ o nestručnjaku. Tako ondje slučajno iz primjera doznajemo da je A. jd. od *gorã gòru*⁵ te da je A. jd. od *glòvã glòvu*. S druge strane, nikako ne možemo doznati kako bi glasili akuzativi riječi *lozã, stijnã* ili *òvcã*.

Prije nego što izložimo kako bi trebala izgledati rječnička natuknica s obzirom na naglasak, valja nam reći još koju o opisu naglasnih tipova u hrvatskoj dijalektologiji i u slavistici jer je to problem izravno povezan s ovim našim. Propusti u bilježenju naglasaka u našim dijalekatnim (i standardnim!)⁶ rječnicima potječu upravo iz nepoznavanja kvalitetna modela opisivanja naglasnih tipova. Ovdje ćemo navesti nekoliko nasumičnih primjera prekomplirana opisa naglasnih tipova u kroatističkoj dijalektologiji. Tako primjerice Jurišić (1966: 70–72), inače autor najboljega hrvatskoga dijalektnoga rječnika (Jurišić 1973), navodi za imenice muškoga roda 20 tipova i podtipova u klasičnoj kroatističkoj maniri. Pritom primjerice odvaja imenice poput *brãt, brãta* i *c`ãr, cãra* kao različite tipove premda je to posve isti naglasni tip, osim što se u drugom primjeru u N. jd. automatski javlja ~ umjesto ` s obzirom da riječ završava na sonant. Posve je nesvrshodno da zapravo jednak naglasni tip odvajamo po automatskom duljenju prije dočetnoga sonanta. Isto vrijedi i za *b`b, bobã* prema *b`r, borã* gdje isto valja razdvojiti automatsko duljenje ispred dočetnoga sonanta od naglasnoga obrasca. Nepotrebno je i razdvajanje imenica po broju slogova – čemu posebno razdvajati *b`b, bobã, s`d, s`dã, lonãc, loncã* i *živ`d, životã* kad je očito da je riječ o istom naglasnom obrascu gdje

⁴ Ta je riječ izgleda i inače posebno nesretna jer joj akuzativa ne bilježi ni Dulčić & Dulčić 1985, u kojem je inače redovno zabilježeno više oblika iste riječi, npr. *lozã, lozê, pl. l`ze, l`z/lozih*.

⁵ U tom se rječniku kratki čakavski naglasak bilježi znakom ` , a ne uobičajenim `.

⁶ U rječnicima hrvatskoga standardnoga jezika nailazimo na posve jednake probleme kao u dijalekatnim rječnicima. Tako primjerice u ERj nalazimo samo uz N. jd. *g`ra*, samo V. jd. *g`ro* i G. mn. *g`rã* koji nam ne govore je li A. jd. *g`ru* ili *g`ru* (za neke se primjere, kao za riječ *p`ta*, ne bilježi nikakav kosi padež), dočim je u ARj lijepo zabilježeno »*Akc. se mijenja u dat. sing. g`ri, u acc. sing. g`ru, u voc. sing. g`ro, u nom., acc., voc. pl. g`re, u gen. pl. g`rã*«.

je broj slogova i duljina naglašenoga odnosno prednaglasnoga sloga zapravo nebitna za razvrstavanje imenica u naglasne tipove. Osim toga, Jurišić svrstava imenice tipa *lùk*, *lùka*, *gr°ád*, *gr°áda* i *léd*, *lèda* u podvrste istoga tipa (jednosložne imenice »s akcentom na osnovi«) iako je očito da je tip *lùk*, *lùka* posve različit od tipa *gr°ád*, *gr°áda* i *léd*, *lèda* po tome što u prvom tipu nema preskakanja naglasaka – *od lùka*, a u drugom ima – *iz leda*, *ù gr°ád* te po tome što u prvom tipu naglasak u lokativu ostaje na osnovi – *vřč*, *vřča*, *u vřču*, dočim je u drugom tipu naglasak u lokativu na zadnjem slogu – *u gr°ādù*, *brôd*, *brôda*, *na brodù*. Slični su problemi i u Moguš 1966. Iako Moguš (1966: 63) posve ispravno kritizira stariji pristup određivanju naglasnih tipova prema broju slogova (što je uveo Daničić), pa zaključuje da je besmisleno odvajati jedne od drugih imenice kao *põp*, *popà* i *konõp*, *konopà* ili *mš*, *mša* i *prřjatelj*, *prřjatelja* (jasno, ovdje je riječ o senjskom govoru), ni njegov pristup nije izrodio zadovoljavajuću podjelu naglasnih tipova. Tako se naglasak tipa *gàleb*, *gàleba* i *jezřk*, *jezřka* sasvim bezrazložno odvajaju od naglasaka tipa *stàrac*, *stàrca* i *gospodřn*, *gospodřna* – jedina je razlika tu u automatskoj promjeni \sim u \tilde ispred sonanta u zatvorenom slogu. Osim toga, zadnja se dva primjera po načelu »različit akcent na istome mjestu« bezrazložno trpaju u isti koš sa *sřn*, *sřna*, DLI. mn. *sřnin* iako je to posve različit tip jer tu promjena naglasaka nije automatska. Tip se *sřn*, *sřna*, DLI. mn. *sřnin* odvajaju od tipa *gõlub*, *gõluba*, DLI. mn. *golũbin* premda je to očito isti tip. Tip je *bõb*, *bobà* posve odvojen od tipa *kljũč*, *kljũčà* na osnovi G. mn. *popř* : *kljũči* i DLI. mn. *popřn* : *kljũčin* iako je tu posrijedi isti tip sàmo što je pomak naglasaka u *kljũči* i *kljũčin* uzrokovan duljinom osnove (a u Senju ispred dugoga naglasaka ne može biti prednaglasne duljine)⁷. Ključan je problem ovakvih razvrstavanja naglasnih obrazaca to što se u razvrstavanju nepotrebno uzimlju u obzir automatske pojave poput duljenja ispred sonanata, što se nepotrebno uzimlje u obzir broj slogova, što se ne uzimlju u obzir važne pojave poput preskakanja naglasaka itd.

U inozemnoj je literaturi uobičajeno slavenske naglasne tipove, i imenske i pridjevske i glagolske (bilo da je riječ o dijakronijskim ili sinkronijskim radovima), svrstavati u 3 naglasne paradigme – n. p. *a*, n. p. *b* i n. p. *c*, kako ih je nazvao norveški baltoslavist Christian Stang (1957). Takva je podjela praktična, pruža najbolji model u opisu slavenskih naglasnih sustava, a, kako rekosmo, u međunarodnoj je slavistici općeprihvaćena. Nažalost, iako ovaj pristup nudi brojne pogodnosti ne sàmo za dijakronijsko proučavanje slavenske akcentuacije (usp. npr. Dibo 1981), nego i u praktičnu opisu naglasnih sustava

⁷ Za povlačenje naglasaka radi ujednačivanja duljine usp. Kapović 2003. Langston 1999 govori detaljno o istom problemu, ali ga pomalo neprecizno definira kao čisto fonološku promjenu iako je riječ zapravo o analoškoj ujednaci duljine u svim oblicima. U Senju nije moguć naglasak tipa ***kljũčin* pa se, da bi se duljina iz *kljũč*, *kljũčà* itd. ujednačila u svim padežima, naglasak mora povući i tako nastaje *kljũčin*.

hrvatskih dijalekata, na građi hrvatskih dijalekata takav pristup primjenjuju samo inozemni stručnjaci⁸. Ovdje ćemo ukratko izložiti kako izgleda opis naglasnih tipova na primjeru čakavskoga pomoću naglasnih paradigama *a*, *b* i *c*. Naglasnu paradigmu *a* karakterizira stalni naglasak ˘ na prvom ili kojem drugom slogu u osnovi (*răt, răt̃a; vrăna, vrănu*), n. p. *b* karakterizira zaosnovni naglasak – naglasak na prvom slogu poslije osnove, ili neoakut na zadnjem slogu osnove (*pūt, pūt̃a; ženă, ženũ*)⁹, a n. p. *c* čeonu naglasak u jednim oblicima (*grād, glăvu*), koji stoji na apsolutnom početku fonetske riječi, to jest preskače na prijedloge i neke veznike (*ũ grād, nă glăvu*), te dočetni naglasak u drugim oblicima (*u grādũ, glăvũ*)¹⁰ ili ˘ u sredini (*glavămi*)¹¹. Tako u n. p. *a* pripadaju npr.: *prăg, prăga, na prăg; jezîk, jezîka; krăva, krăvu, za krăvu; îstina, îstinu; govědina, govědinu; sîto, sîta, za sîto; govědo, gověda; smřt, smřti, na smřt; pũn, pũna, pũno, odr. pũnĩ; prăviti, prăviš, prăvila* (sjevernočakavski dakako *pũni, prăviš*), *sîti, sîjēm, sîla*¹². U n. p. *b* pripadaju npr.: *bòb, bobă, na bòb; živòt, životă; sũd, sũdă; junăk, junăkă; ženă, ženũ; hrănă, hrănũ; selò, N. mn. sèla (ili selà); krîlò, N. mn. krîla (ili krîlă); žũt, žũtă, žũtò, odr. žũtĩ; nosîti, nòsîš, nosîla; mlătĩti, mlătĩš, mlătũla*. U n. p. *c* pripadaju npr.: *bròd, bròda, nă bròd; grād, grăda, îz grăda; kòrăk, kòrăka, ũ korăk, na korăkũ; nogă, nògu, nă nogu; zĩmă, zĩmu, nă zĩmu; sramotă, srămotu, nă sramotu; visĩnă, vîsĩnu, ũ visĩnu; zvòno, nă zvono, N. mn. zvonă; jăje, nă jăje, N. mn. jăjă; kòst, kòsti, dò kosti; rĩč, rĩči, òd rĩči; bòs, bosă, bòso, bosĩ* (mlađe *bòsĩ*, analogijom prema n. p. *b*); *drăg, drăgă, drăgo, drăgĩ* < **dragĩ*; *bòlestan, bolěsna, bolesnò, odr. bolesnĩ* (mlađe *bolěsnĩ* ili *bòlesnĩ*); *lomĩti, lomĩš, lomĩla; zvătĩ, zověš (zověš), zvălă, zvălo*. Ima razlogă što se i imenice i pridjevi i glagoli svrstavaju u ove tri paradigme – usp. *ženă, ženũ* (n. p. *b*) ~ *ženũti, žěnĩš* (n. p. *b*) ~ *žěnskĩ* (n. p. *b*); *gòvòr, na govorũ* (n. p. *c*) ~ *govorĩti, sjevernočak. govoriš* (n. p. *c*); *zvòno, n. zvonă* (n. p. *c*) ~ *zvonĩti, zvonĩš* (n. p. *c*);

⁸ Npr. Houtzagers 1985, Kalsbeek 1998, Langston 1999. Takav sam pristup primjenjivao na hrvatskoj građi i u svojim radovima, npr. Kapović 2003, a Brozović & Ivić 1988 (: 18) je jedan od rijetkih domaćih primjera.

⁹ Ako je slog kratak, kako nema kratkoga neoakuta, stoji dakako ˘, usp. *pūt, pūt̃a* i *pòp, popă*.

¹⁰ Za potpuni popis padeža koji imaju dočetni naglasak u n. p. *c* u svim sklonidbama v. Kapović 2003: 52.

¹¹ Jasno, pri opisu se različitih govora opisi naglasnih paradigama moraju malo modificirati. Primjerice, u nekom govoru može u n. p. *c* opreka *glăvă*: *glăvu* biti ujednačena kao *glăva*: *glăvu* (potpuno ili djelomično), u nekom govoru možda u svima ili u većini riječi nema više po-maka naglasaka u L. jd. pa imamo na *bròdu* umjesto starijega *na brođũ*, negdje može preskakanje naglasaka na prednaglasnicu potpuno ili djelomično nestati – *od bròda* umjesto starijega *òd bro-da*, u pojedinim se govorima mogu dogoditi i sustavne promjene (inovacije) u mjestu naglasaka pa i to može znatno promijeniti sliku itd.

¹² Ovamo bi još ušle imenice poput *sũša* s nepromjenjivim neoakutom te posuđenice, kao *kapetăn*, koje mogu imati nepromjenjiv dugi silazni naglasak. U sinkronijsku n. p. *a* valja svrstavati i imenice tipa *mũdròst* (*mũdròst*), *mũdròsti*.

sūd, sūdà (n. p. *b*) ~ *sūditi, sūdīš* (n. p. *b*); *ràna, rànù* (n. p. *a*) ~ *ràniti, rànīš* (n. p. *a*); *hrānà, hrānù* (n. p. *b*) ~ *hrāniti, hrānīš* (n. p. *b*) itd. Sâmo je po sebi jasno da se ovo odnosi na kakav idealni, opći čakavski dok se pri opisu pojedinih govora dakako mora voditi obzira o osobinama dotičnoga sustava.

I na kraju da kažemo što bi svakako svaki rječnički članak u dijalekatnom rječniku morao minimalno sadržavati što se tiče naglasaka. Za *o*-osnove, dovoljan će biti uz N. jd. i G. jd. npr. *čās, čāsa; grēb, grebā; mōst, mōsta*. Ovisno o dijalektu, odnosno potrebi, mogu se bilježiti i drugi padeži, kao L. jd. (ima li naglasne promjene, kao u n. p. *c* – *grād, ali u grādū*)¹³, N. mn. ili kosi padeži. U *i*-osnovama je G. jd. također minimum: *kōst, kōsti*. Po potrebi, odnosno ovisno o dijalektu, može se kod imenicâ s promjenljivim naglaskom (n. p. *c*) zabilježiti i L. jd. (*nōc, nōci, ali po noći*), te kosi množinski padeži (G. mn. *noći, DLI. mn. noćima* ako su padeži ujednačeni itd.). U *a*-osnovama treba uz N. jd. dati ne G. jd. koji nije razlikovan, nego ili A. jd. ili N. mn. Dakle, uz *ženà, metlà* treba napisati i A. jd. *ženù, mètlu* ili N. mn. *ženè, mètle*. Katkada se javlja i “miješani tip” – *ōvcà, ōvcù, ali ōvce* i sl. – tada treba bilježiti oba oblika. Kod srednjega roda treba svakako zabilježiti N. mn., dakle u n. p. *b* – je li N. mn. od *selò, krīlo sèla, krīla* ili *selà, krīlà*, a u n. p. *c* je li množina od *zvòno, mēso zvonà, mēsà* ili *zvòna, mēsa* (mlađi naglasak). Kod pridjeva bi bilo najbolje napisati sva tri roda u neodređenom obliku i određeni oblik iako već u načelu često po samom neodr. N. jd. muškoga roda možemo zaključiti koji su ostali oblici – npr. da je prema *čīst* neodr. ž. r. *čīsta* (ako pridjev nije prešao u n. p. *b* u dotičnom govoru dakako), da je prema *žūt* i neodr. sr. r. *žūtò*, a da je prema *glādan* neodr. sr. r. *glāдно*. Dakako, radi lakše porabe rječnika, a također i zato što se na terenu rijetko sreću idealni, arhaični tipovi govora, bolje je napisati sva četiri oblika. Kod glagola je dosta napisati uz infinitiv i prezent (*voditi = loviti, ali vòdīš ≠ lovīš*). Kao što rekosmo, to bi bio minimum. Svakako bi uz ove oblike trebalo uvijek zabilježiti primjere preskakanja kod pojedinih riječi (*nà nōs, zà boga, išpod mosta*), a može se reći kao opće pravilo – što više raznih naglašenih oblika, to bolje. To jest, od viška glava ne boli (dočim od manjka itekako može boljeti). Svakako bi bilo korisno prije svakoga rječnika dometnuti i kratak pregled morfologije i naglasnih obilježja dotičnoga govora, no ako toga nema, taj se nedostatak mora pokušati nadoknaditi obiljem primjera u samom rječniku. Dobar uvod i pregled naglasnih tipova u njem može znatno skratiti navođenje primjera u samom rječniku. Kao opće pravilo, na kraju

¹³ Hoće li se koji padež bilježiti u rječniku ovisi o uvodnoj raspravi. Ako je ondje, primjerice, rečeno da sve imenice kao *grād, grāda* odnosno *mōst, mōsta* (tj. n. p. *c*) imaju naglasak na početku u L. jd. (*u grādū, na mostū*), onda to jasno ne treba posebno navoditi u rječniku. Ako se takav pomak naglasaka na nastavak događa sâmo u nekim riječima, onda svakako treba u rječniku zabilježiti u kojima. Također, ako su moguća dva oblika (npr. stariji – *na mostū, i mlađi – na mōstu*), to bi jednako tako trebalo zabilježiti.

možemo reći da je u sumnji bolje dati previše nego premalo podataka te da je svaki oblik ili naglasak koji se čini zanimljiv i neobičan bolje navesti nego izostaviti (pogotovu ako je taj oblik ili naglasak drugačiji od osnovnoga).

Literatura:

- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–XXIII (1881–1976), Zagreb: JAZU.
- DULČIĆ, JURE; DULČIĆ, PERE 1985. Rječnik bruškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7/2.
- DIBO, VLADIMIR. 1981. *Славянская акцентология. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском*. Москва: Издательство “Наука”.
- ERj = *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (ur. Lj. Jojić & R. Matasović), Zagreb 2002.
- HOUTZAGERS, H. P. 1985. *The čakavian dialect of Orlec on the island of Cres*. Amsterdam: Rodopi.
- BROZOVIĆ, DALIBOR; IVIĆ, PAVLE. 1988. *Језик, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- JURIŠIĆ, BLAŽ 1966. *Rječnik govora otoka Vrgade*, I dio. Zagreb: JAZU.
- JURIŠIĆ, BLAŽ 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade, uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima*, II dio: *Rječnik*. Zagreb: JAZU.
- KALSBECK, JANNEKE 1998. *The Čakavian Dialect of Orbančić near Žminj in Istria*. Rodopi: Amsterdam – Atlanta.
- KAPOVIĆ, MATE 2003 (2005). Razvoj starih dugih samoglasa u hrvatskom i ostalim slavenskim jezicima. *Filologija* 41, 51–82.
- KAPOVIĆ, MATE 2004 (2005). Jezični utjecaj velikih gradova. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30, 97–105.
- LANGSTON, KEITH 1999. Analyzing the accentual patterns of Čakavian dialects. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 11, 165–185.
- MATKOVIĆ, DINKO 2004. *Rječnik frazema i poslovice govora Vrboske na otoku Hvaru*. Jelsa: Ogranak Matice hrvatske Jelsa.
- MOGUŠ, MILAN 1966. Današnji senjski govor. *Senjski zbornik* 2, 5–152.
- MOGUŠ, MILAN 2002. *Senjski rječnik*. Zagreb – Senj: HAZU/MH Senj.
- MOHOROVIČIĆ–MARIČIN, FRANJO 2001. *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*. Rijeka – Opatija – Matulji: Adamić.
- RADULIĆ, LADISLAV 2002. *Rječnik rivanjskoga govora*. Zadar: Matica hrvatska.
- RÒKI – FORTUNATO, ÂNDRO. *Libar vîškiga jazika*. Toronto.
- STANG, CHRISTIAN S. 1957. *Slavonic accentuation*. I komisjon hos H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.

Accentuation of entries in dialectal dictionaries

Abstract

The paper deals with the way the entries in dialectal dictionaries should be arranged in order to provide all necessary accentological data. Several unsatisfactory examples from Čakavian dialectal dictionaries are presented. General problems in the description of Čakavian (and other Croatian dialects') accentual systems are also discussed. Finally, the satisfactory form of entries concerning accentuation is suggested.

Ključne riječi: dijalektologija, leksikografija, čakavski, naglasak

Key words: dialectology, lexicography, Čakavian, accent

